

Mérés alapjai

MÉRŐESZKÖZÖK, BERENDEZÉSEK

Mérőeszközök, berendezések

A mérőeszközökkel kapcsolatban is létezik törvényi előírás:

43/2016. (XI. 23.) NGM rendelet **„A mérőeszközökre vonatkozó egyedi előírásokról”**

[egyik harmonizált szabványa a 2004/22/EK azaz a MID irányelv]

A rendelet hatálya kiterjed:

- vízmérőkre
- gázmérőkre és számítógységekre
- hatásos villamos energia mérésére szolgáló fogyasztásmérőkre
- hőfogyasztás-mérőkre
- víztől eltérő folyadékok mennyiségének folyamatos és dinamikus mérésére szolgáló mérőrendszerekre
- automatikus mérlegekre
- viteldíjjelzőkre
- anyagi mértékekre
- kiterjedést mérő műszerekre
- kipufogógáz-elemző készülékekre

Mérőeszköz csoportok MID szerint

- MI-001 Vízmérők
- MI-002 Gázmérők és számítógységek
- MI-003 Hatásos villamos energia mérésére szolgáló fogyasztásmérők
- MI-004 Hőfogyasztás-mérők
- MI-005 A víztől eltérő folyadékok mennyiségének folyamatos és dinamikus mérésére szolgáló mérőrendszerek
- MI-006 Automatikus mérlegek
- MI-007 Viteldíjjelzők
- MI-008 Anyagi mértékek
- MI-009 Kiterjedést mérő műszerek
- MI-010 Kipufogógáz elemző készülékek

2004/22/EK – MID Európai Tanács irányelve

MID hiteles mérők (Measurement Instrument Directive):

2006. óta érvényben lévő írásos megfelelőségi nyilatkozat, amellyel gyártó igazolja, hogy a mérőeszköz megfelel az Európai Tanács által meghatározott irányelvek által elfogadott minden vonatkozó minőségi és mérésügyi jogszabálynak.

Új mérőeszközök már csak MID hitelesítéssel ellátottak lehetnek!

MID hiteles mérők jelölése:

MID hiteles mérőeszközök...

Hosszmérések

Méréstechnika

Budulski László
PTE-MIK
budulskil@mik.pte.hu

Mérés

Ellenőrzés:

A szerkezeti anyag vagy munkadarab méret- és alakhűsége, felületi minősége, szilárdsága, keménysége az előírt feltételeknek megfelel-e. Méretek ellenőrzése alatt a méretek mérését és összehasonlítását értjük. (*kalibrálás*)

– **Mérés:** (*számszerűsített eltérés*)

Az ellenőrzés egyik munkaművelete, melynek során a munkadarab valamely mérendő méretét, pl. hossz, szög, tömeg, súly valamilyen erre alkalmas fizikai alapmennyiséggel hasonlítjuk össze. (*mérési eredmény*)

– **Összehasonlítás:** (*nem számszerűsített eltérés*)

A vizsgált tárgy megfelelő alak- vagy méretidomszerrel történő összevetését értjük. Eredményként megállapítható, hogy a munkadarab és az idomszer között található-e eltérés, de az eltérés mértékéről az összehasonlítás nem szolgáltat adatot.

Mérés

Mérőeszköz:

A mért érték közvetlenül leolvasható.

A mért érték egy számérték és egy mértékegység összetételeként adódik.

(mérővonalzó, tolómérő, szögmérő, mérleg vagy erőmérő, stb.)

Méretellenőrző-eszközök fajtái:

- idomszerek
- állandó mértékű vagy beállítható mérőeszközök
- mutatós mérőeszközök

Idomszer

Idomszer:

Idom vagy a munkadarab alakját (*alak-, szög-, körsugár-idomszer, stb.*), vagy valamely méretét (*pl. hézag-mérő*) testesíti meg.

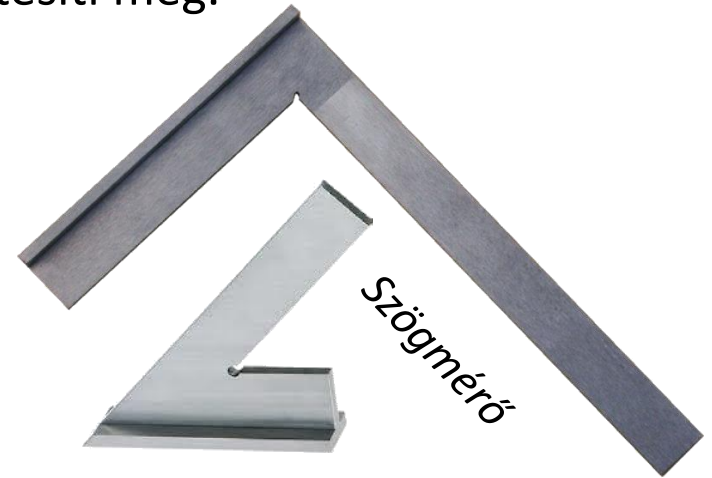

Hézagmérő

Prizma

Dugós idomszer

Szögmérő

Rádiusz mérő

Menet (fésű) sablon

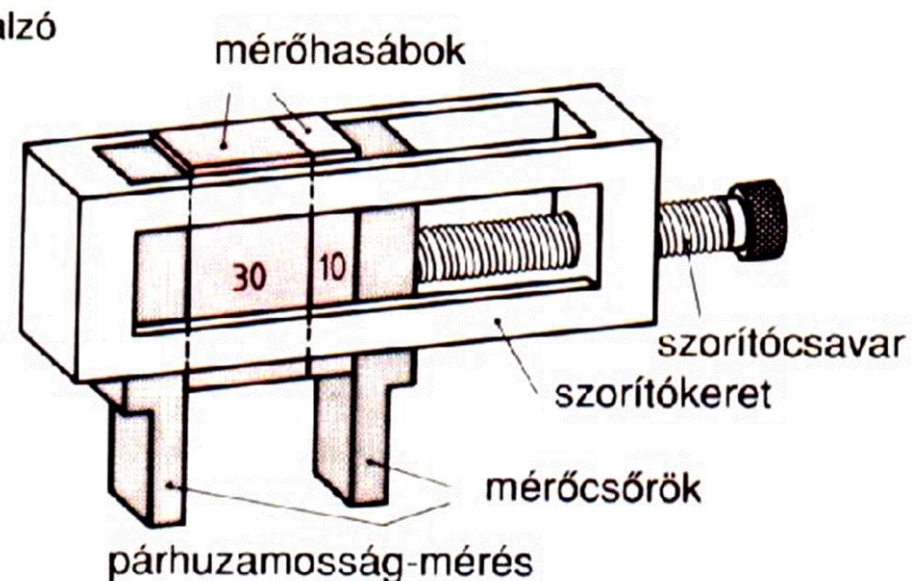
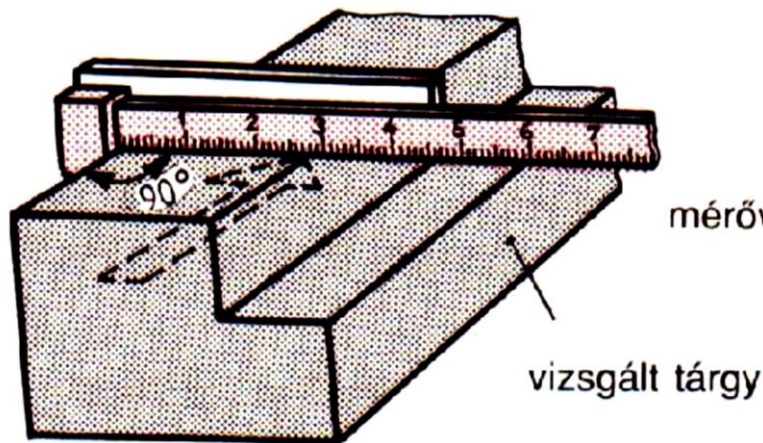
Villás idomszer

Állandó mértékű vagy beállítható mérőeszköz

Állandó mértékű vagy beállítható mérőeszköz:

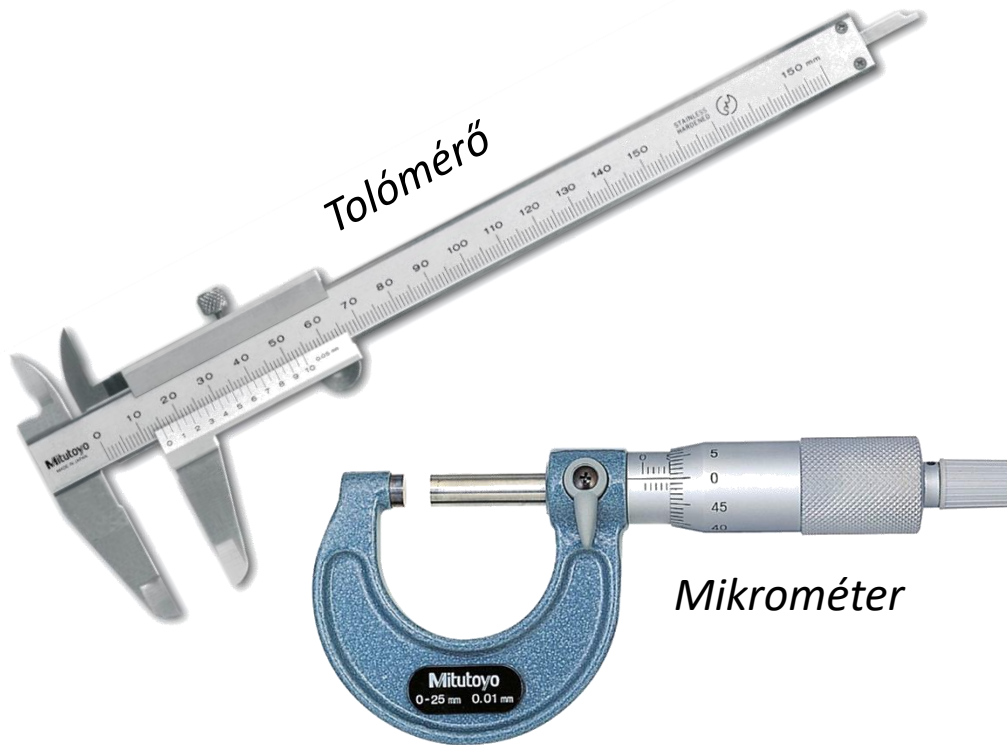
A méretnagyságot két állandó távolságú vonal (pl. mérővonalzó, szögmérő), vagy sík (pl. szorítókeretbe helyezett mérőhasábok) közti távolsággal állítják elő.

Mutatós mérőeszköz

Mutatós mérőeszköz (változtatható mértékű mérőeszközök):

Valamilyen hosszúsági vagy szögméret megállapítására szolgálnak, egy mozgatható mutatóberendezés (*nóniusz, skála, számlálómű, stb.*) segítségével. A mért érték közvetlenül leolvasható.

Mérés alapjai

TOLÓMÉRŐ

Tolómérő

Tolómérő:

Változtatható mértékű, mutató mérőeszköz. Külső, belső és mélységmérések gyorsan, egyszerűen mérhetők.

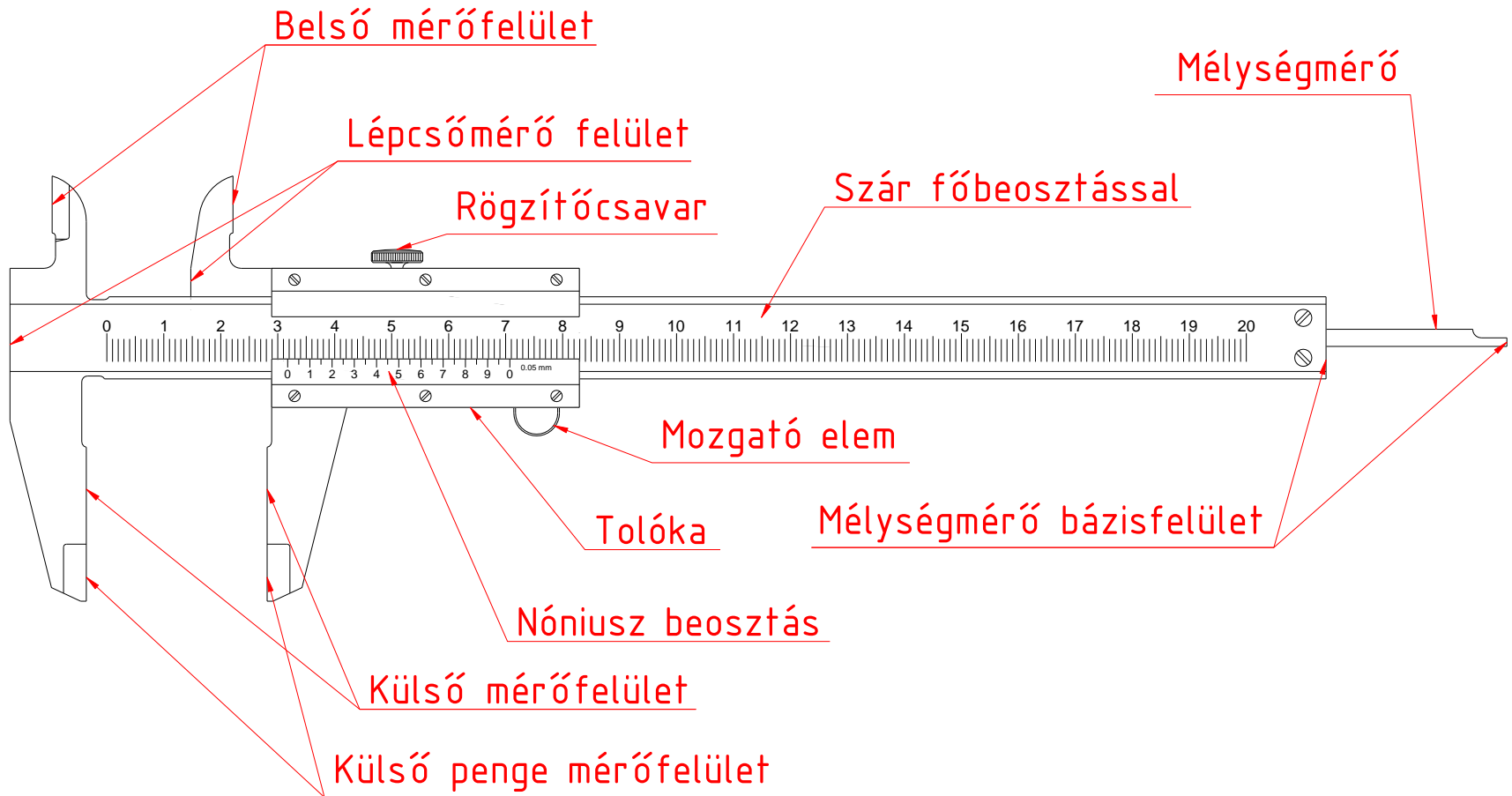
A mérendő érték közvetlenül hasonlítható össze egy mérővonalzó skálájával, valamint rendelkezik egy segédskálával (nónius) is, amely növeli a leolvasási pontosságot.

A leggyakrabban használt tolómérce 0–150 mm hossz mérésére alkalmas.

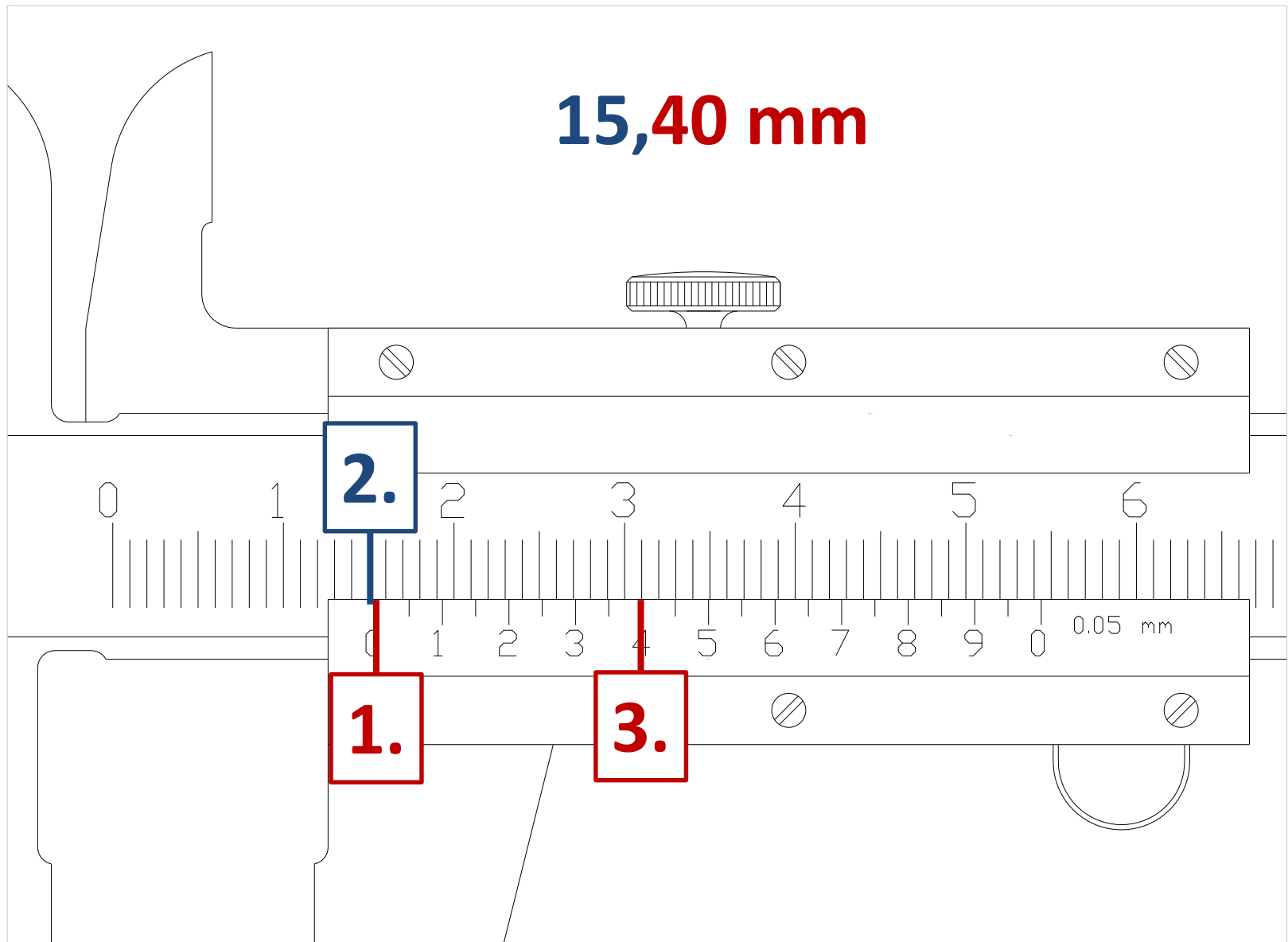
Nónius típusok:

- $1/10$ amelynél a pontosság $1/10 = 0.10$ mm (9 mm skálahossz)
- $1/20$ amelynél a pontosság $1/20 = 0.05$ mm (19/39 mm skálahossz)
- $1/50$ amelynél a pontosság $1/50 = 0.02$ mm (49 mm skálahossz)

Tolómérő részei

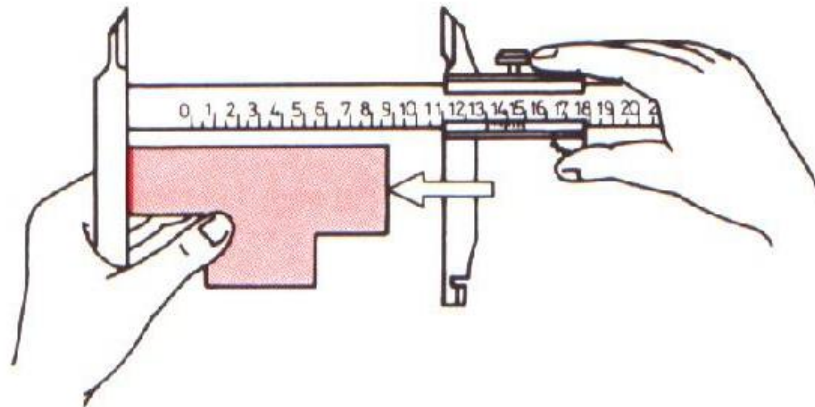
Nóniuszos tolómérő leolvasása

Tolómérő használata

Betartandó szabályok 2/1:

- Mérés előtt ellenőrizzük a tolómérőt! Zárt állásában a nóniusz kezdővonalának egybe kell esnie a milliméterskála kezdővonalával és a mérőfelületek között nem hatolhat át fény (fény felé fordítva)!
- A tolókának a száron (vonalzón) játégmentesen eltolhatónak kell lennie, különben a mérés pontatlan lesz!
- Külső méretek mérésekor a munkadarabot az álló mérőfelületekre kell felfektetni és a tolókát kis erővel, érzéssel rányomni (kb. 5 N-nal).
A helyes mérőnyomás a pontos mérés szempontjából döntő jelentőségű!
- A mérőlegesség elvét be kell tartani!

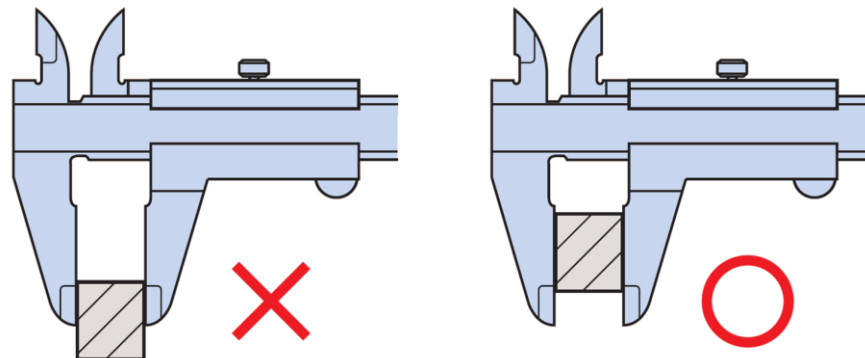

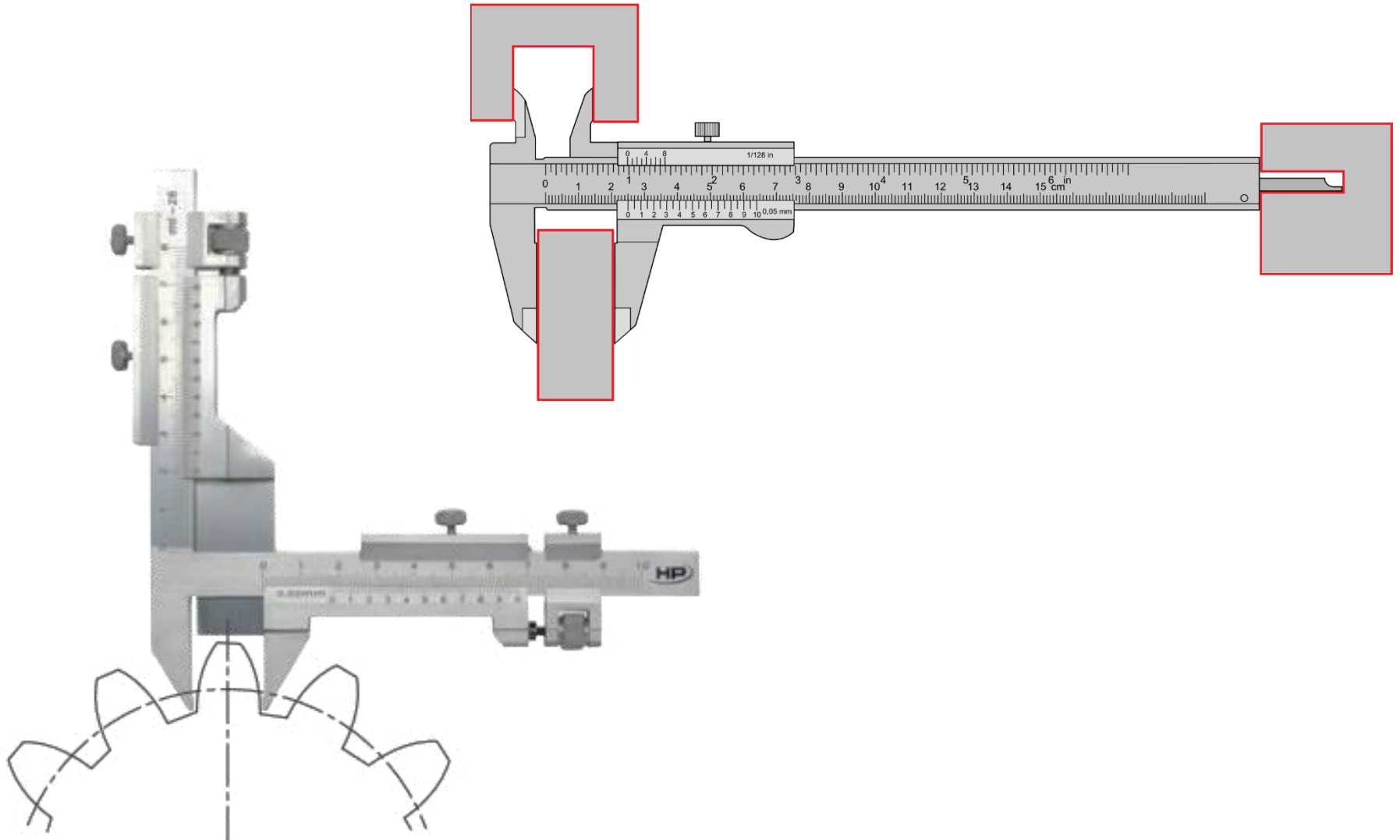
Tolómérő használata

Betartandó szabályok 2/2:

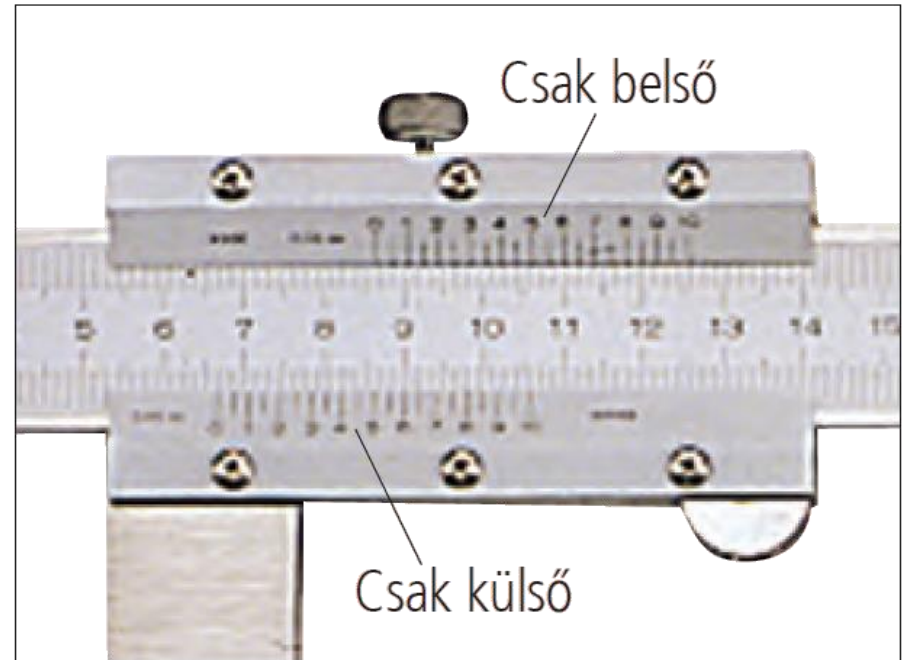
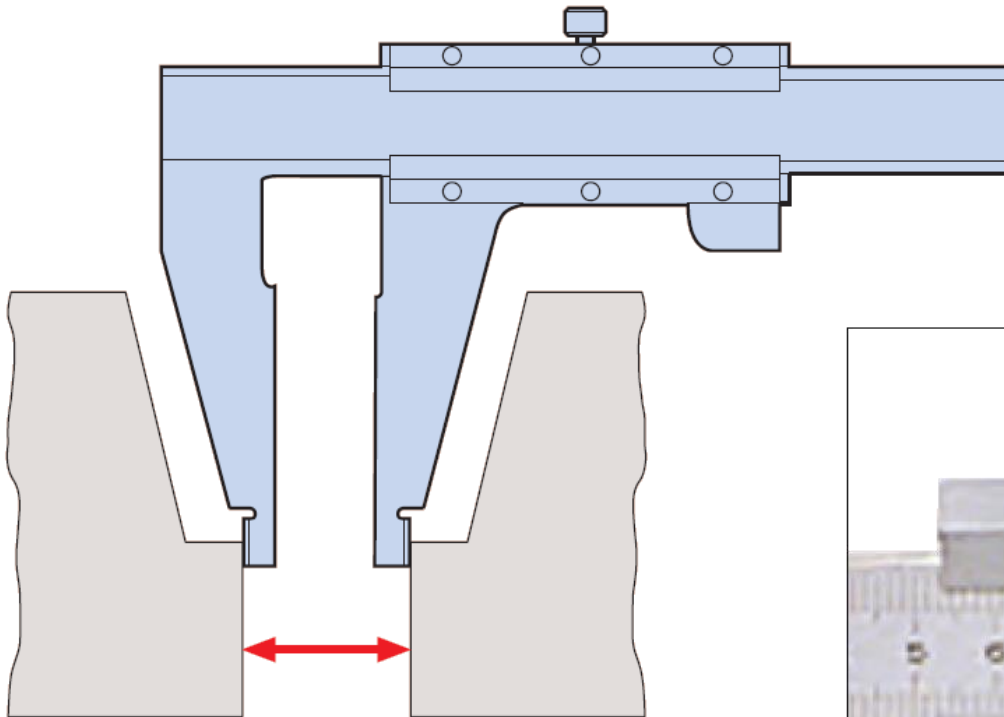
- A munkadarabot a mérőfelületek tövébe kell helyezni, hogy a mérőfelületek külső, éles (pengés) részei ne kopjanak feleslegesen!
- A különböző bevágásokat és hornyokat ellenben a pengés mérőfelület éles, ékformájú végével kell mérni, a mérési hibák elkerülése végett!
- Megkíméli a mérőfelületeket az idő előtti kopástól, elhasználódástól, ha a tolóka rögzítését oldjuk, mielőtt a tolómérőt levesszük a munkadarabról!
- Kerüljük a tolómérő erőhatásoknak való kitételét, ne üssük kemény tárgyakhoz vagy ne ejtsük a földre vagy a mérőasztalra!

Tolómérő használata

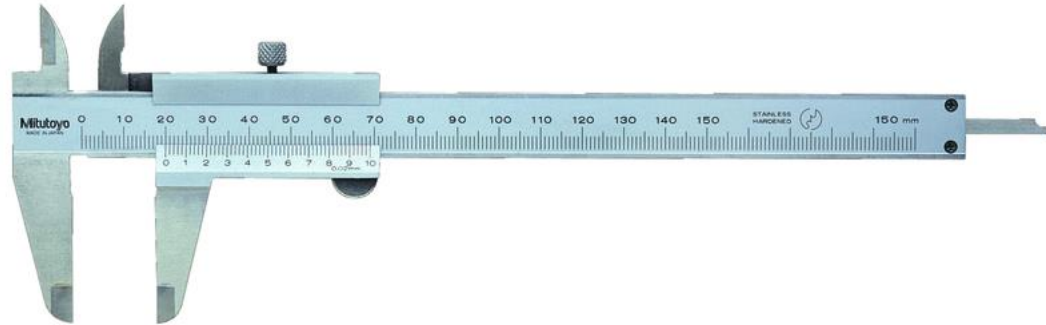

Tolómérő használata

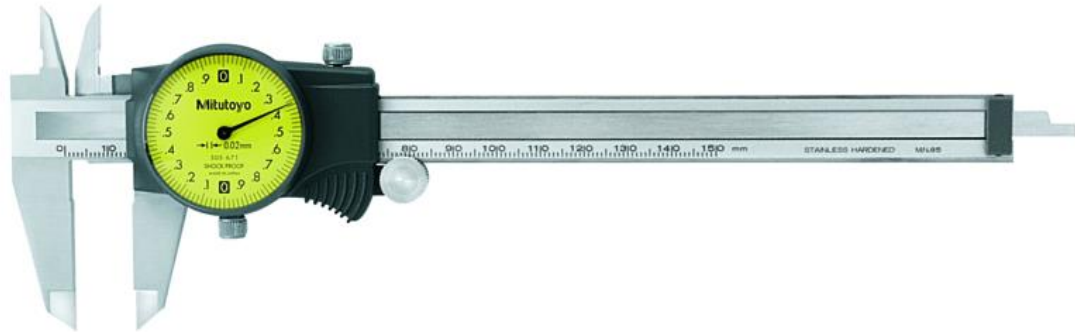

Tolómérő típusok

Nóniuszos tolómérő

Órás tolómérő

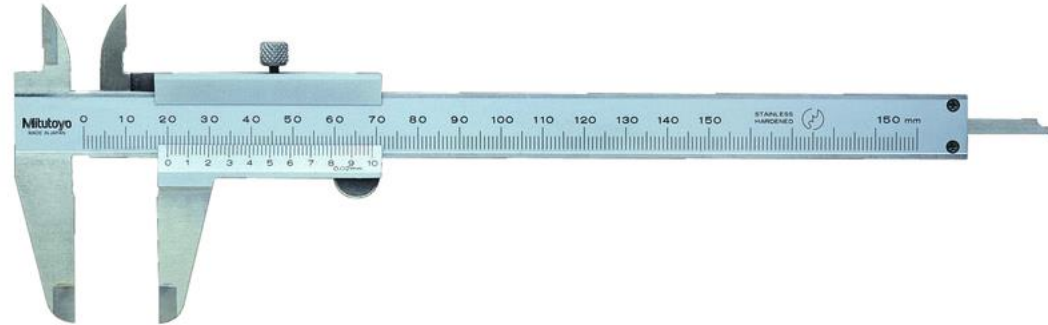

Digitális tolómérő

Tolómérő rögzítő típusok

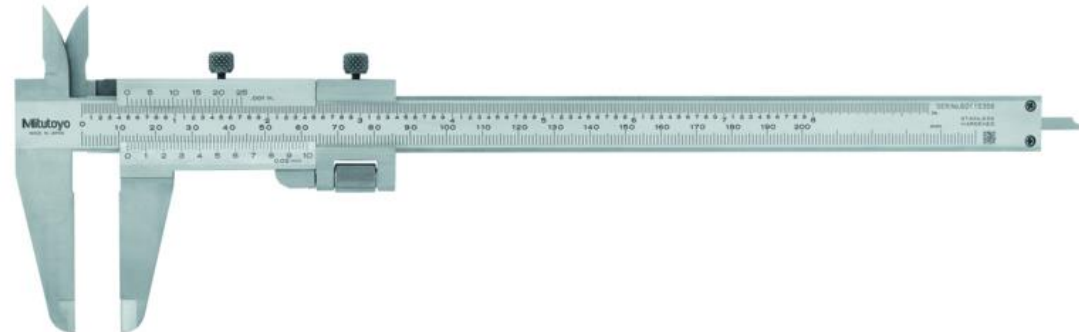
Rögzítő csavarral

Rugós rögzítéssel

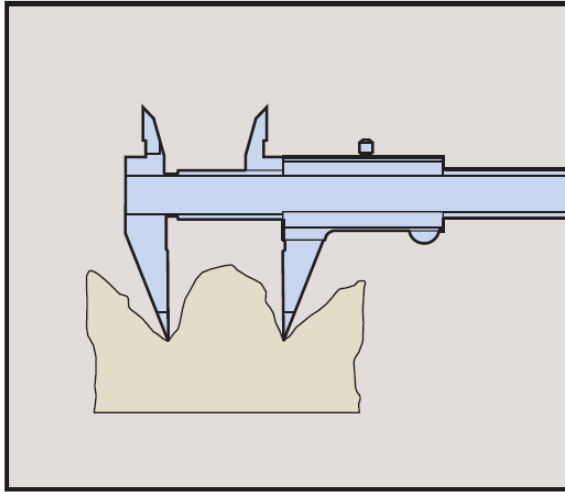

Finombeállítóval

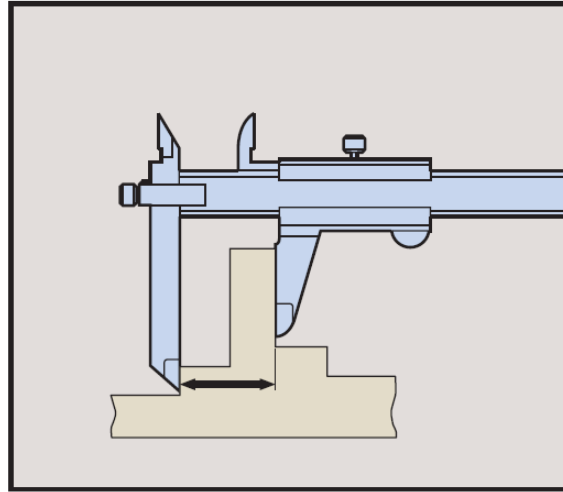

Speciális tolómérő típusok

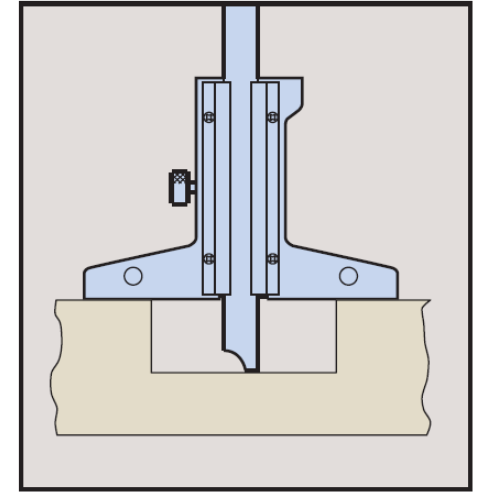
Hegyes kivitel

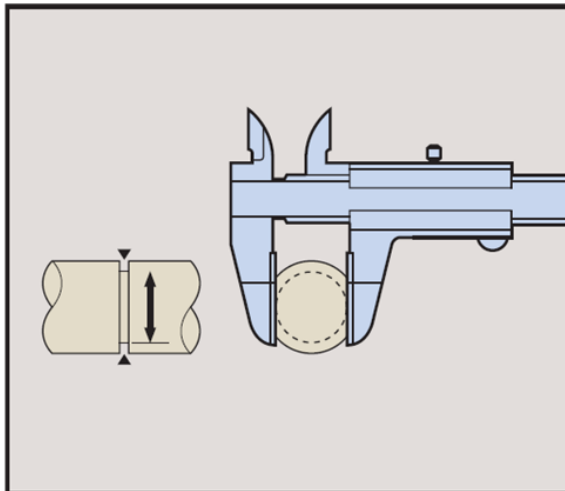
Eltolt pófás kivitel

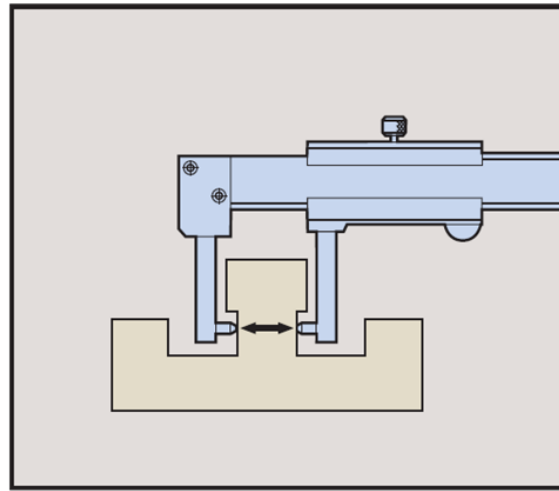
Mélységmérő

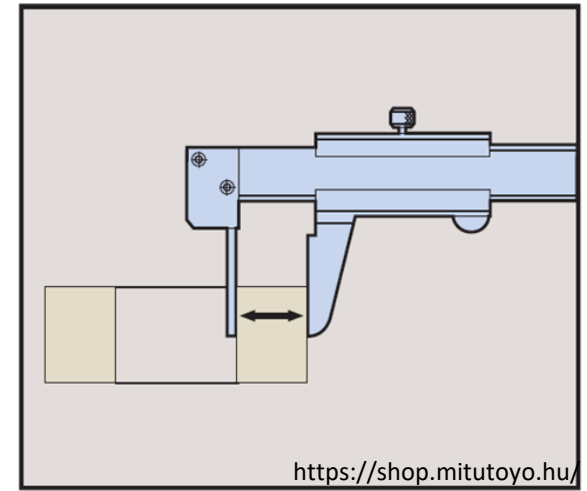
Pengés kivitel

Horgas kivitel

Csőfalvastagság-mérő

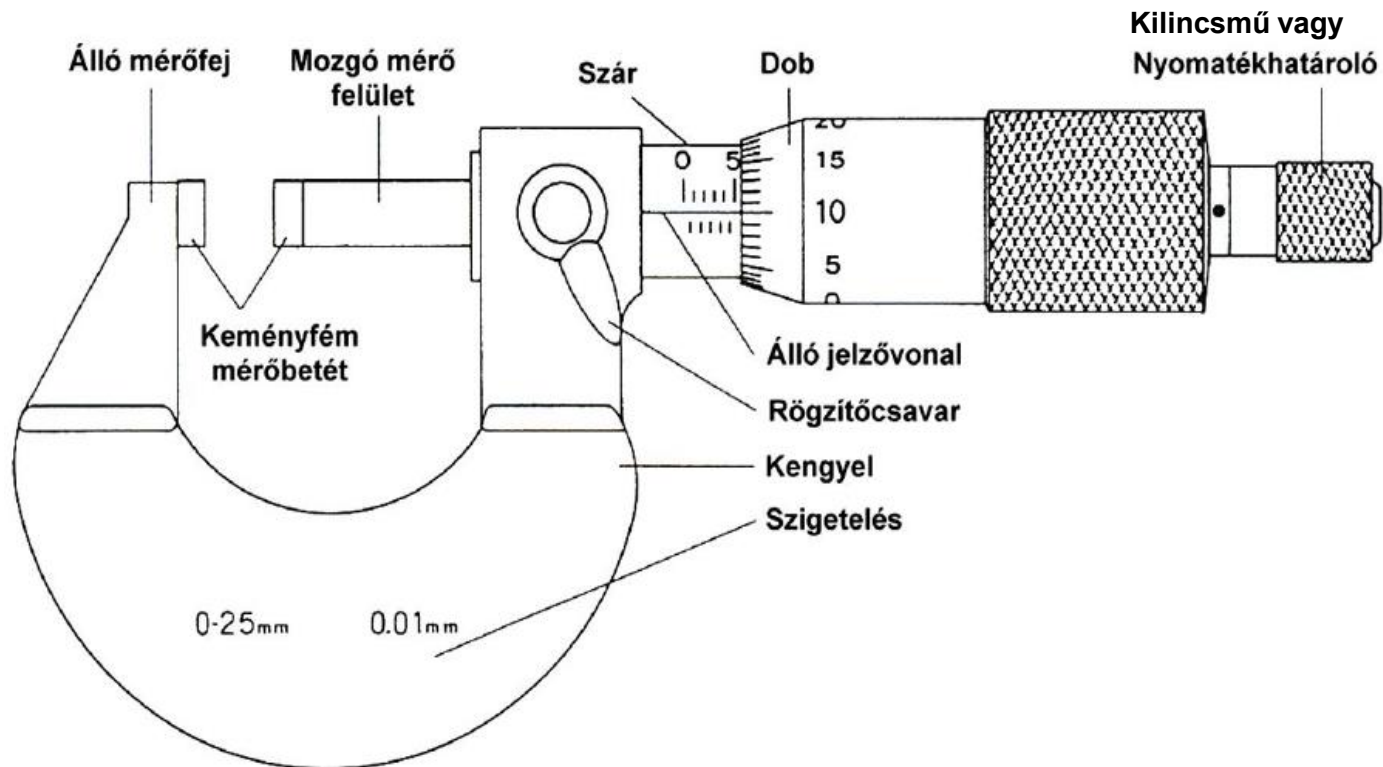
Mérés alapjai

MIKROMÉTER

Mikrométer

Mikrométer:

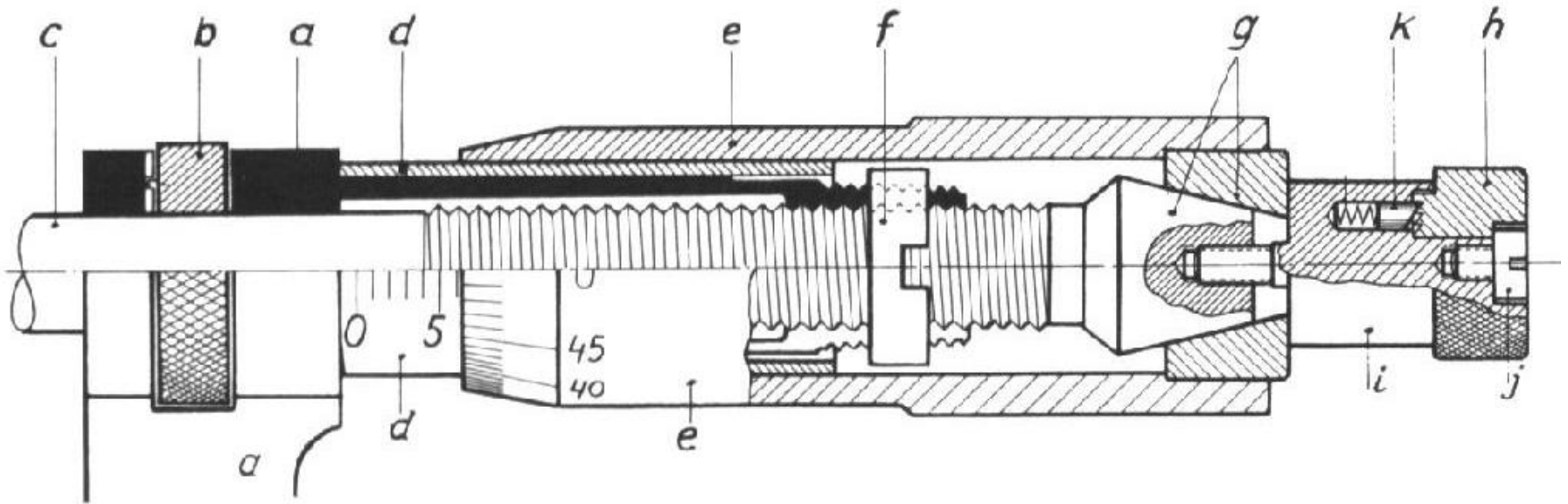
A mikrométerek igen pontos mérést tesznek lehetővé, leolvashatóságuk 0,01 mm vagy 0,001 mm pontosságú lehet. Külső-, belső- és mélységmérétek mérésére egyaránt használhatók.

Mikrométer

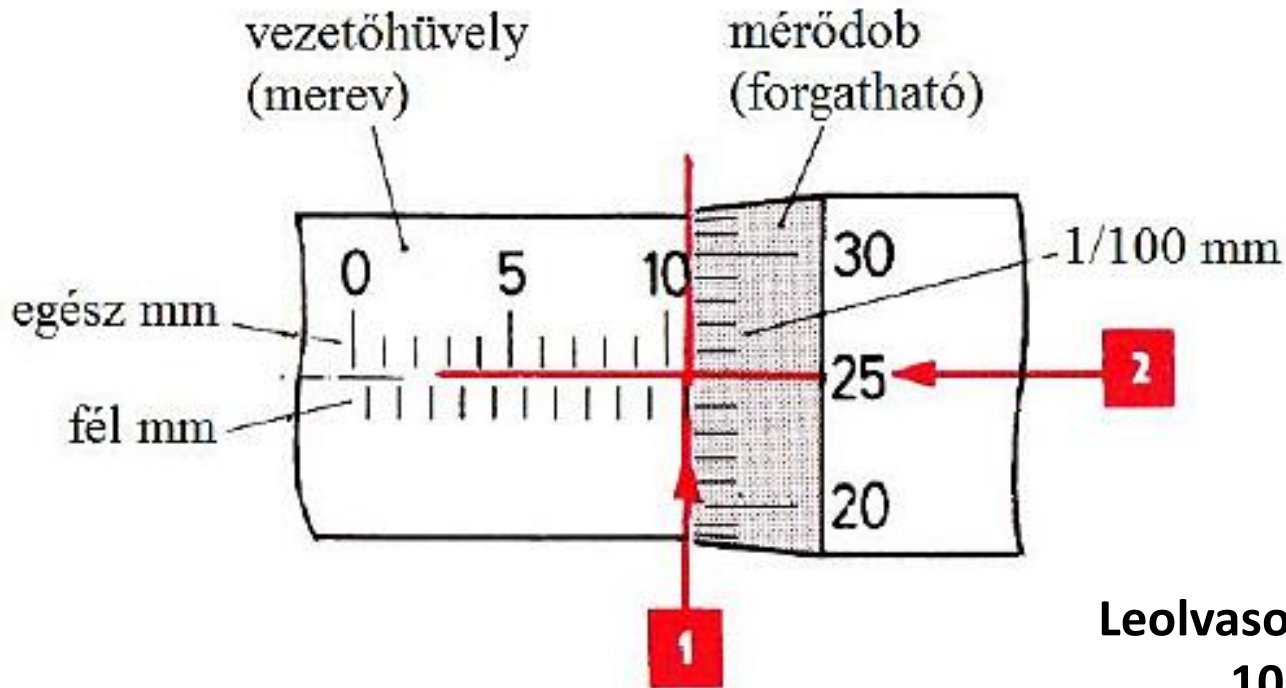
Az orsó kialakítása és részei:

- a kengyel
- b rögzítőgyűrű
- c mérőorsó
- d skálahüvely
- e skáladob
- f orsóanya
- g kúpos hüvely
- h finombeállító
- i közdarab
- j hengeresfejű csavar
- k kilincsszeg

Mikrométer leolvasás

Hagyományos (0,01 mm-es) mikrométer:

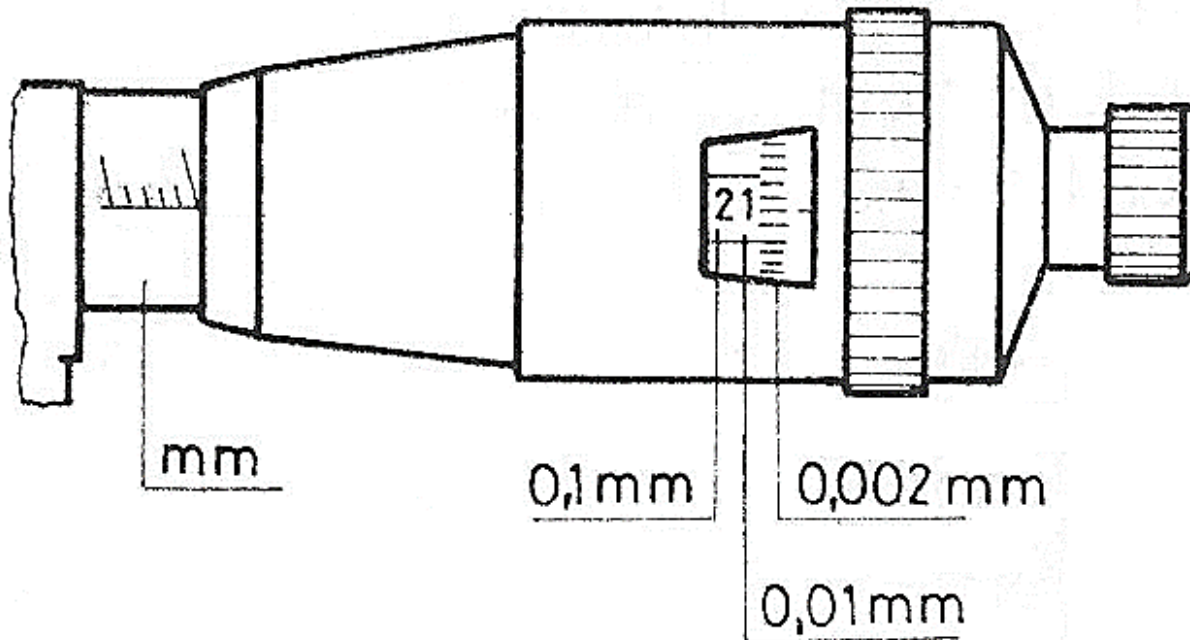
Leolvasott érték:

10	(egész mm)
+ 0,5	(fél mm)
+ 0,25	(század mm)
<hr/>	
= 10,75	mm

Mikrométer leolvasás

Parallaxis mentes leolvasású (0,02 mm-es) mikrométer:

Az egész milliméterek hagyományosan, a tized és század mm-ek digitálisan, a 0,002 mm-ek ismét körosztáson olvashatók le.

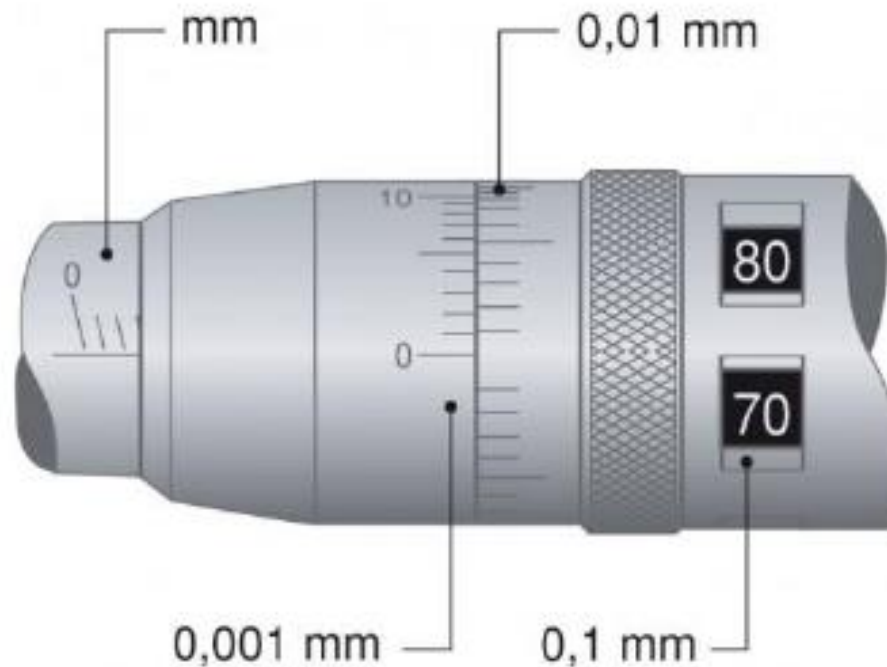

Mikrométer leolvasás

Parallaxis mentes leolvasású (0,001 mm-es) mikrométer:

A 0,1 mm-ket jelzi ki digitálisan, a mm-ek és a 0,01 mm-ek hagyományos körskálán olvashatók le. A mérőhüvelyen nóniusz is van, amely az 0,001 mm-es értékek meghatározását teszi lehetővé.

Mérőnyomása legfeljebb 10 N.

Mikrométerek méréstartománya

Mikrométerek méréstartományai:

A külméretek mérésére alkalmas kengyeles mikrométerek 25 mm-enként emelkedő lépcsőkben készülnek.

0-25 mm

25-50 mm

50-75 mm

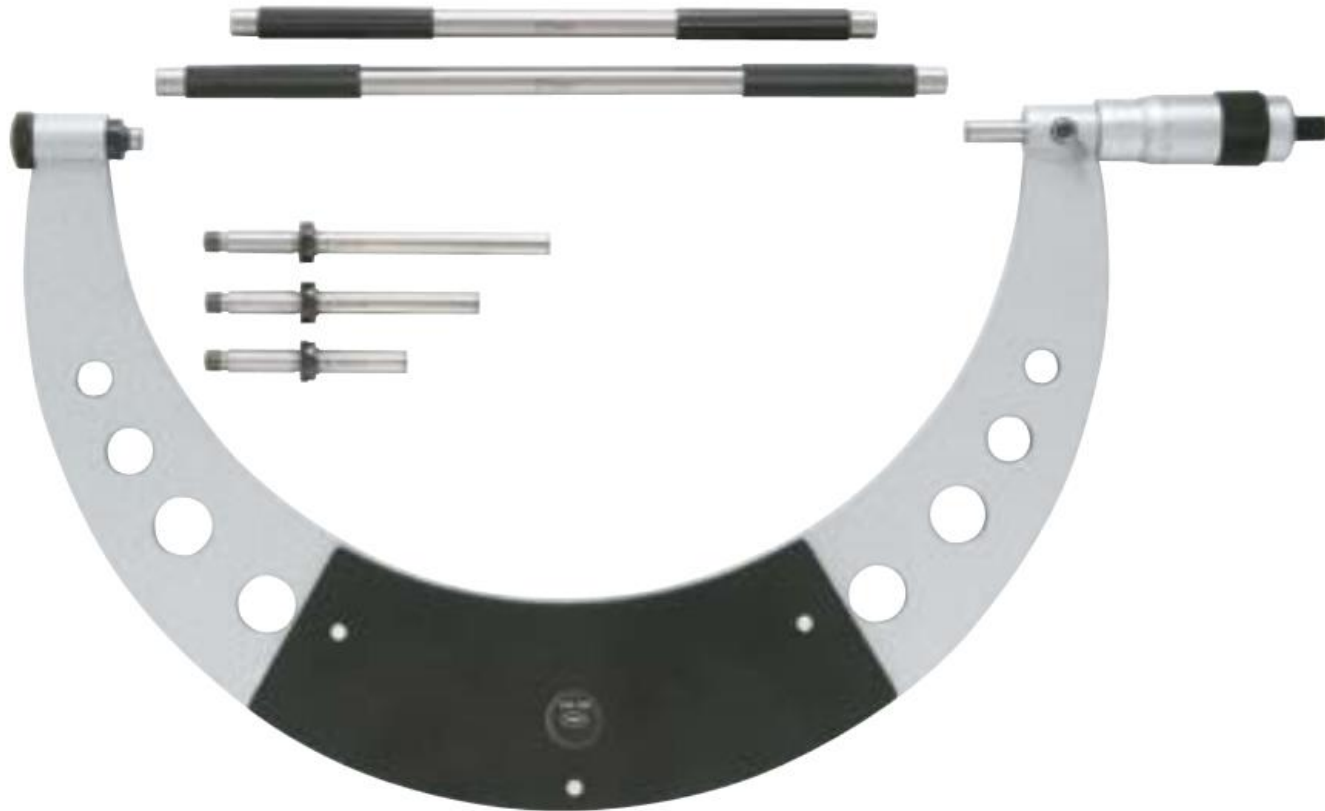
stb...

Mikrométerek méréstartománya

Bővíthető méréstartományú mikrométerek:

A mikrométer négy cserélhető mérőcsappal 25 mm-es fokozatonként 100 mm-es méréstartományban használható.

Mikrométer mérték kijelzései

Hagyományos

Digitális

Mérőlapos

Mérőórás

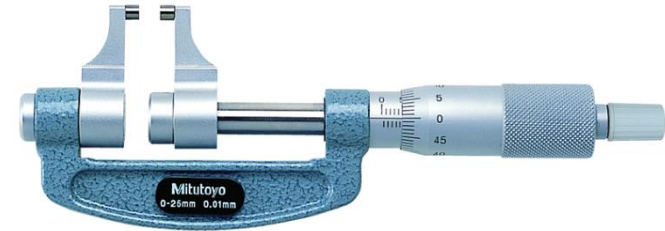

Mikrométer típusok

Külső mikrométer

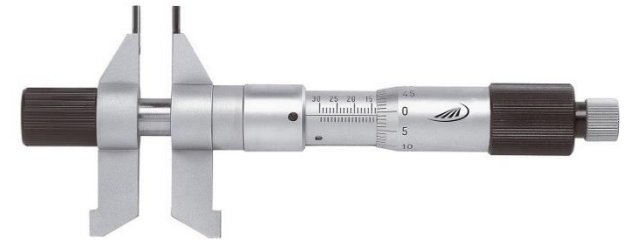
Lemez mérő mikrométer

Tűtészatár mikrométer

Mélység mérő mikrométer

Mérőcsőrös mikrométer

Huzalmérő mikrométer

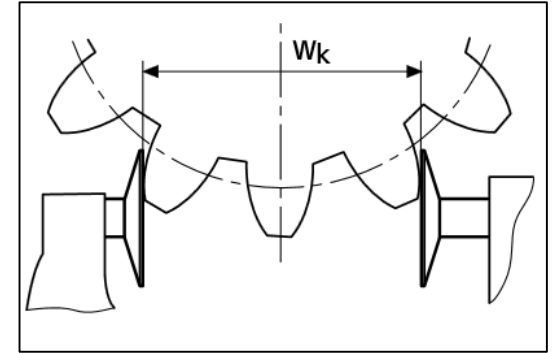
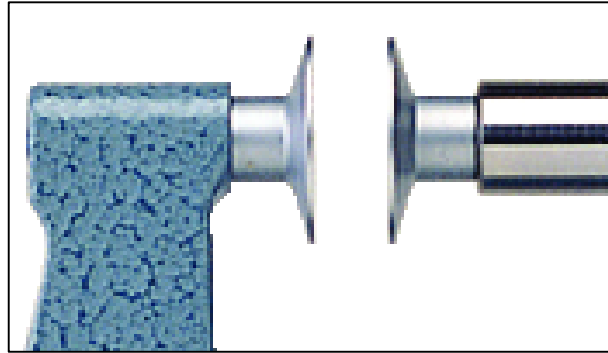

Három pontos furatmérő

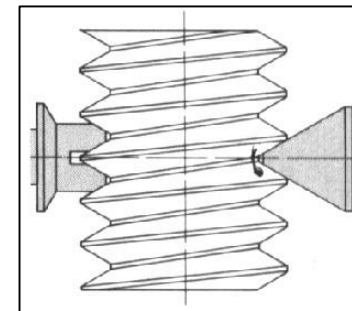
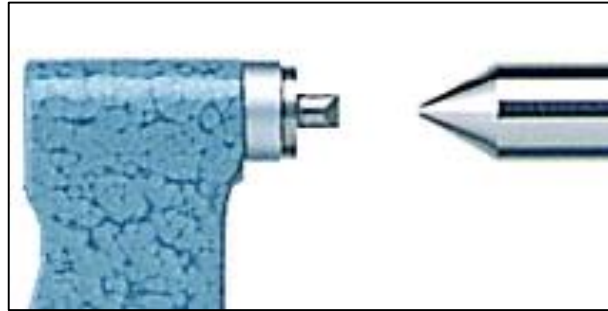

Mikrométer mérőfelület kialakításai

Tárcsás

Menetmérő

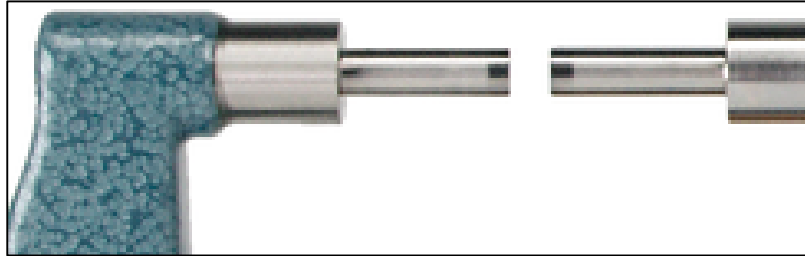

Fogaskerék mérő

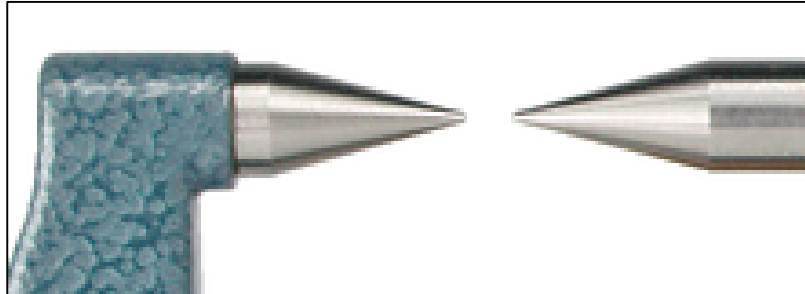

Mikrométer mérőfelület kialakításai

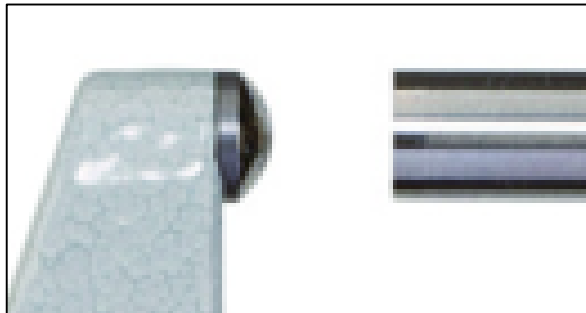
Csökkentett felületű

Kúpos/hegyes felületű

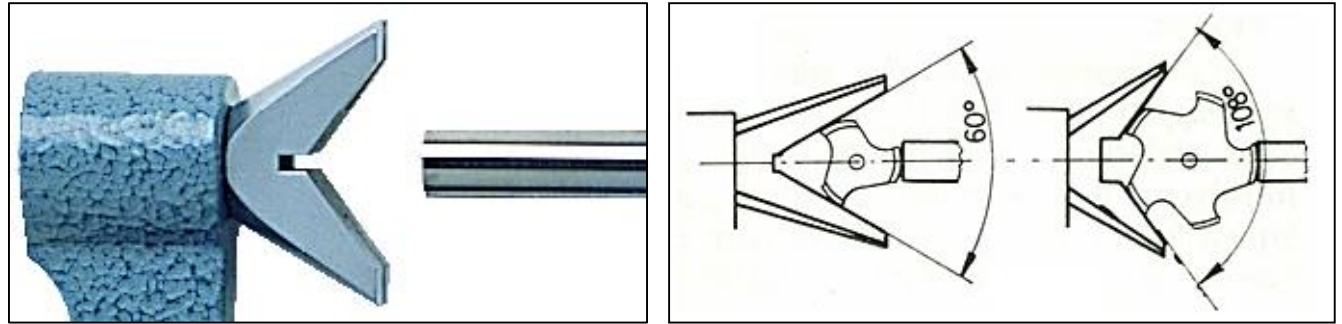

Csőmérő

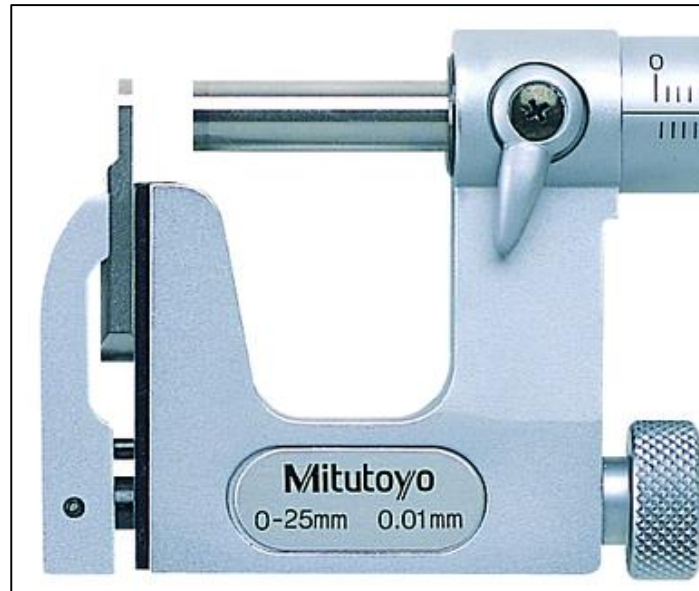

Mikrométer mérőfelület kialakításai

„V” üléses

Cserélhető üléses

Mikrométer használata

Betartandó szabályok 3/1:

- A mérés pontossága nagyban függ a mérőfelület és a mérőorsó felületeinek párhuzamosságától és sík voltától.
- Mérés előtt a mérődob és a vezetőhüvely skála nullpontját minden esetben idomszerrel ellenőrizni kell!
- A mérőorsó holtjátéka a hasított orsóanya után húzásával megszüntethető.
- Méréskor először a munkadarabot helyezük be a mérőfelületek közé és csak ezután hajtsuk a mérőorsót a finombeállító csavarral a munkadarab felületére, egészen addig, míg a kilincsmű az orsót már nem viszi tovább. Az orsót ebben a helyzetében a rögzítőgyűrűvel rögzítsük, majd óvatosan húzva csúsztassuk le a munkadarabról és olvassuk le a méretet.

Mikrométer használata

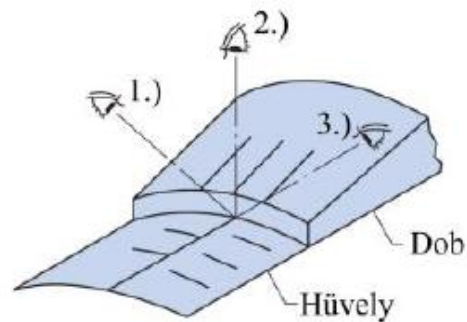
Betartandó szabályok 3/2:

- A kengyel merevsége biztosítja a mérőfelületek helyes helyzetét. A kengyel hő hatására deformálódik, megnyúlik, a mérőfelületek ekkor nem párhuzamosak.
- A mikrométer beállításához, kalibrálásához használt mérőhasábok és a mérőeszköz is azonos, 20 °C hőmérsékletűnek kell lenniük. A hőkiegyenlítéshez időre van szükség. A termikus stabilitás eléréséhez gyakran 24 órára is szükség lehet, vagyis a mikrométernek és etalonjának azonos környezetben kell lenni több órán keresztül, mielőtt a nullpontot beállítanánk.
- A mikrométert a kengyelnél megfogva tartsuk! (Ehhez gyakran hőszigetelő betétet erősítenek vagy tartóállványt használnak, hogy csökkentsék az érintéssel létrejövő hőtágulási hibát.)
- Igen fontos a kesztyű vagy hőszigetelő eszköz használata nagy pontosságú méréseknél!

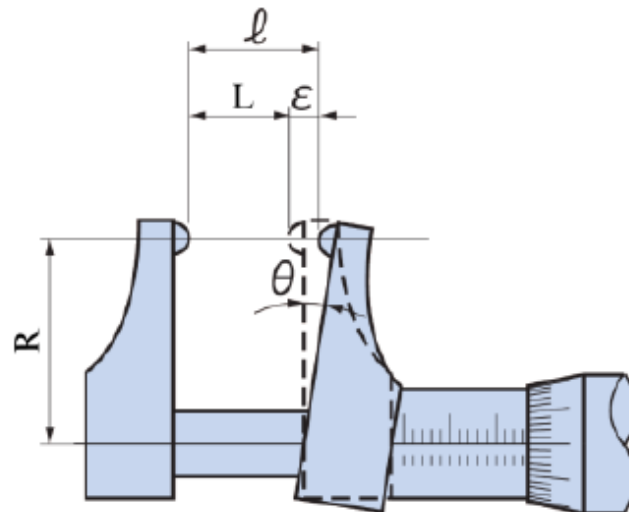
Mikrométer használata

Betartandó szabályok 3/3:

- A méretleolvasást a kiinduló vonalra merőlegesen végezzük.

- A nyomóerő és az orsó megvezetés hatása:

Mérés alapjai

MÉRŐÓRA

Összehasonlító mérések

Összehasonlító mutató mérőműszerek:

- mérőóra, indikátoróra
- finombeállítású mérőóra vagy finomtapintó (mikrokátor, miniméter, passaméter-orthotest)

Ezek a mérőműszerek:

- munkadarabok felületei sík alakjának és párhuzamosságának a felület letapogatásával és az eltérések kimutatásával végzett ellenőrzésére
- tengelyek, tárcsák stb. körkörösségének, homlokfelületeik ütésének ellenőrzésére
- munkadarabok méreteinek összehasonlítással végzett ellenőrzésére szolgálnak

Mérőóra

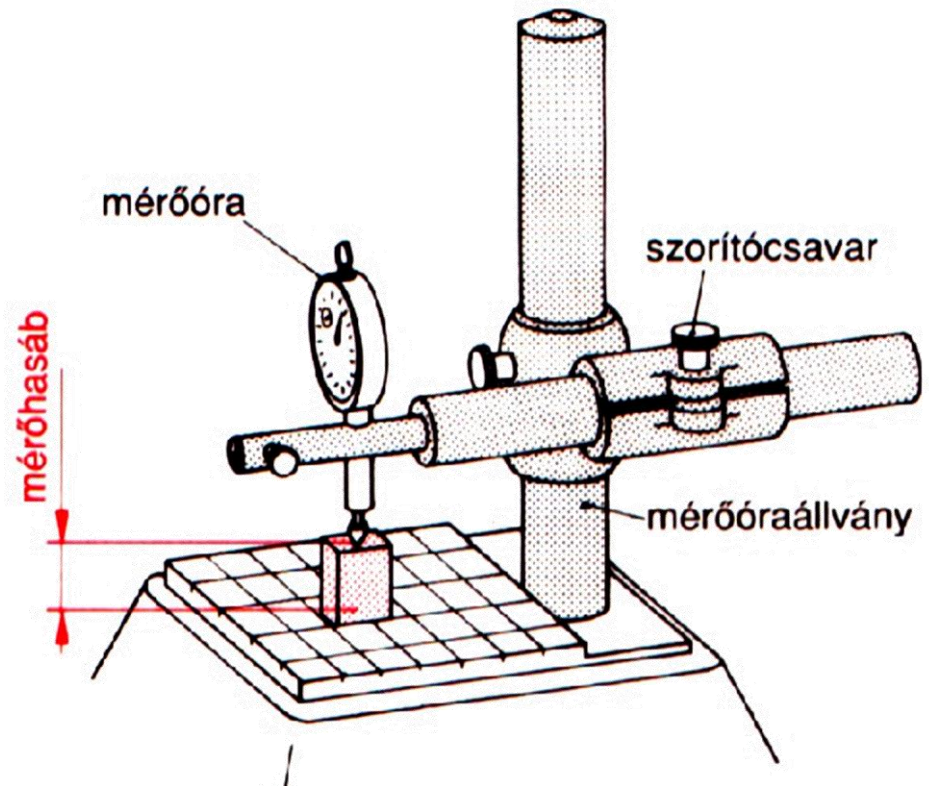
Összehasonlító mérés mérőórával:

A mérőórát (finomtapintót) erre alkalmas eszköz (pl. mérőhasáb, állítóelemek) segítségével a névleges méretre állítják és lenullázzák.

A mérés során a mérőcsappal letapogatják a munkadarabot, majd összehasonlítják a mérőhasábbal.

A munkadarab:

- **JÓ**, ha a mutató kilendülése a túréshatár-jelzők között marad
- **SELEJT**, ha az eltérések nagyobbak a megengedettnél

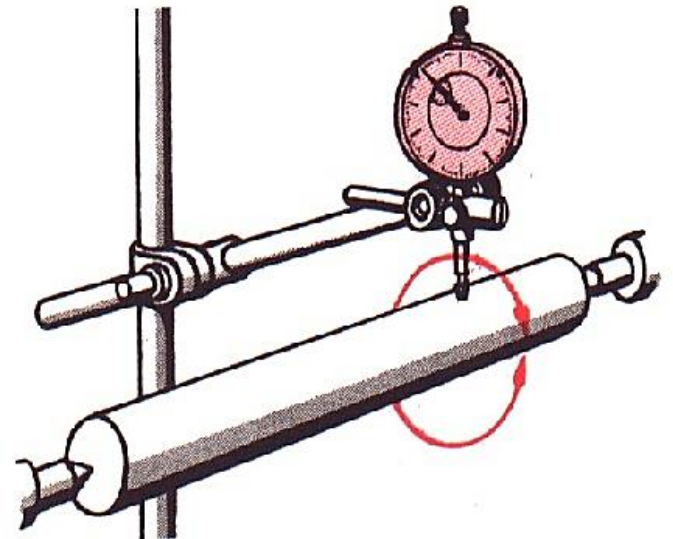
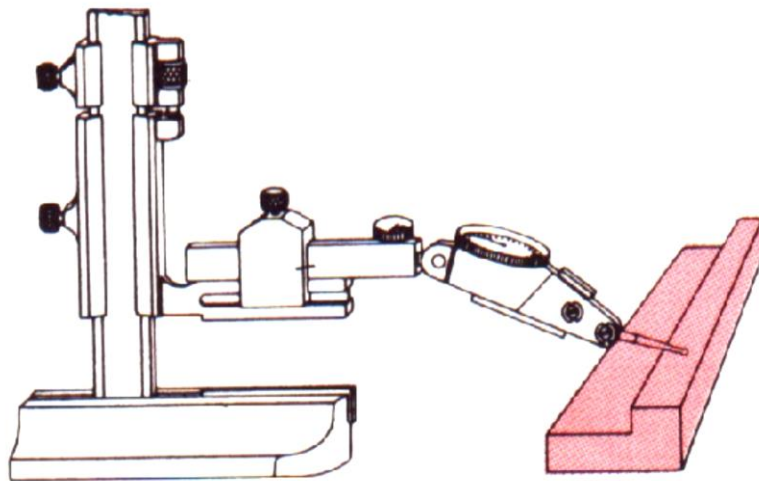
Mérőóra

Eltérés mérés mérőórával:

Mérő (indikátor)óra Az indikátorórával végzett méréseknél a mérőóra csapja tapogatja le a munkadarab felületét és ezáltal annak méreteltérései, egyenetlenségei és körkörösége ellenőrizhető, illetve kimutatható.

Indikátoróra típusok:

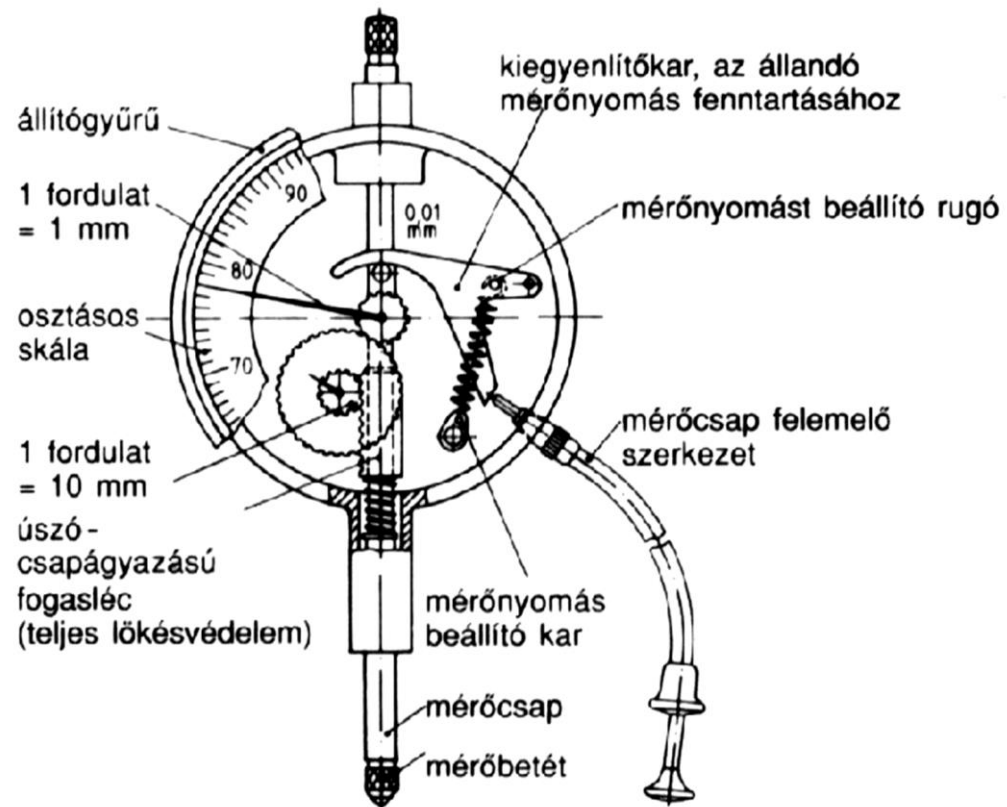
- fogasléces
- menetorsós.

Mérőóra szerkezeti felépítése

Fogasléces mérőóra szerkezete:

A mérés során a mérőcsap elmozdulását egy fogaskerék-fogasléc kapcsolat alakítja át a mutató forgó mozgásává, miközben a kis elmozdulás az áttételek miatt megnő és a mérőóra számlapján könnyen leolvasható lesz.

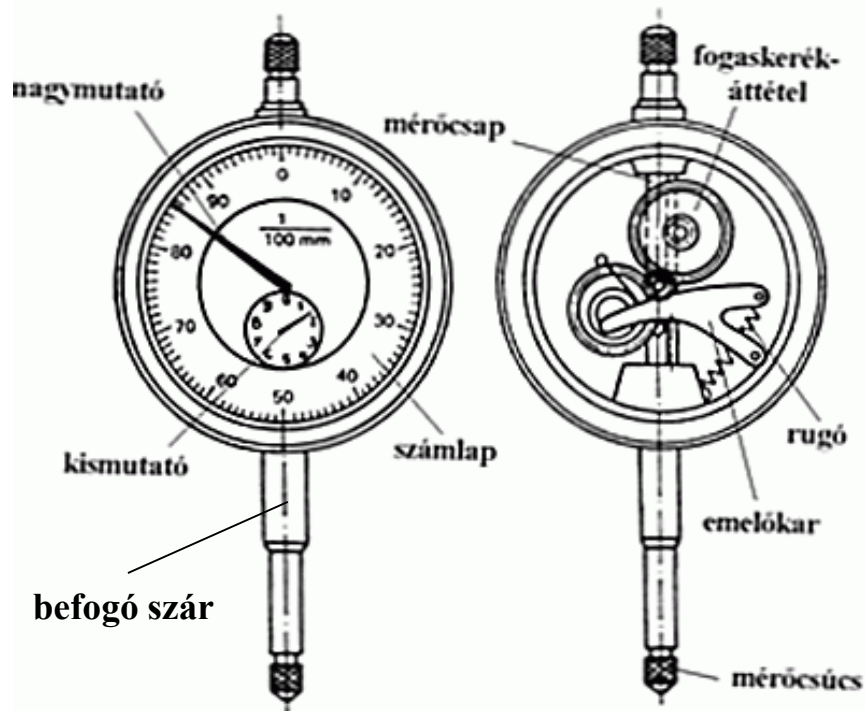

Mérőóra szerkezeti felépítése

Fogasléces mérőóra szerkezete:

A nagy mutató egy osztása $1/100$ mm, a kis mutató egy osztása 1 mm elmozdulásnak felel meg. A számlap forgatható és ezáltal a nulla állás a mutató bármely helyzetéhez beállítható.

A mérőórák befogó szára a legtöbb mérőóránál $\varnothing 8,6$ mm méretű.

Mérőóra szerkezeti felépítése

Menetorsós mérőóra szerkezete:

A menetorsós mérőórában a (2.) menetes orsó helyettesíti a fogaslécet, és ez csatlakozik a hengeres rugóval egyirányban feszített fogaskerékpárhoz, amelynek legkisebb (4.) tagján van a mutató. Az egyenesbe vezetést és a mérőnyomást a (3.) kengyel valósítja meg a hozzá csatlakozó (5.) vezetékkel és a rászerezelt húzórugóval. A mérőcsap felső végén levő recézett gombbal az orsót forgatva a mutatók nullára állíthatók.

Ennek a mérőórának a mérőnyomása nem olyan egyenletes, mint a fogasléces megoldásé, gyártása viszont olcsóbb!

